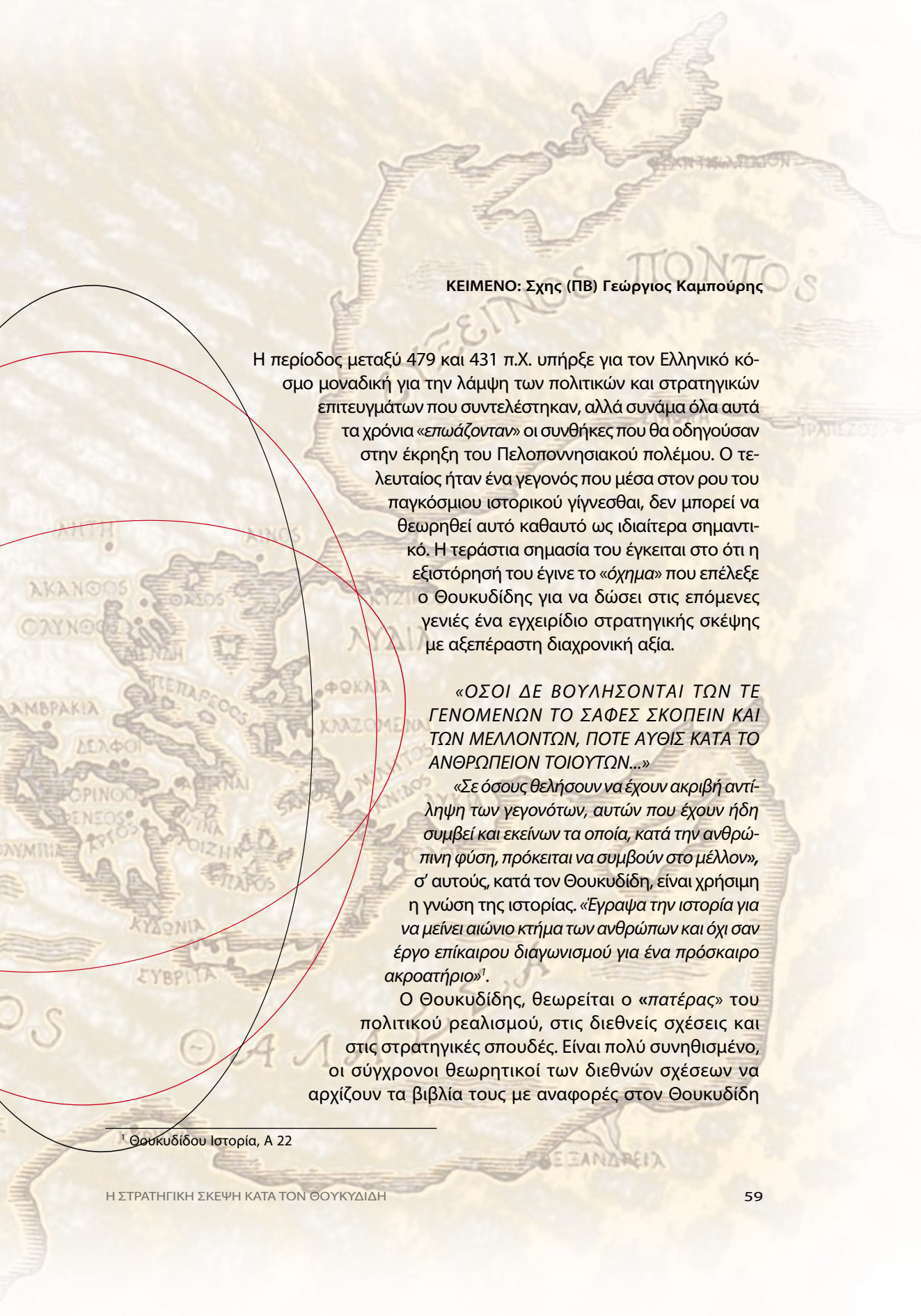

Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

Ο Θουκυδίδης γεννήθηκε το 470 π.Χ. στο Δήμο Αλιμούντα (σημερινό Άλιμο) και ήταν γιος του Ολόρου, απογόνου του Ολόρου βασιλιά της Θράκης που την κόρη του Ηγησίπολη παντρεύτηκε ο Μαραθωνομάχος Μιλτιάδης. Είχε δασκάλους τον φιλόσοφο Αναξαγόρα και τον ρήτορα Αντιφώντα. Το 424 π.Χ. οι Αθηναίοι τον ονόμασαν Στρατηγό και απέτυχε κατά την εκστρατεία των Αθηναίων στη Θράκη και τη Θάσο. Κατηγορήθηκε για προδοσία και καταδικάστηκε σε θάνατο, με αποτέλεσμα να αναγκασθεί να αυτοεξορισθεί για είκοσι έτη. Η φυγή του αυτή ωφέλησε, όχι μόνο τον ίδιο, αλλά και την ιστορία των γραμμάτων, διότι του δόθηκε η ευκαιρία να περιηγηθεί τους τόπους και να συναντήσει ανθρώπους από όπου άντλησε αυθεντικές και σημαντικές πληροφορίες για τα γεγονότα του πελοποννησιακού πολέμου, τα οποία συνέγραψε με κάθε λεπτομέρεια και πειστικότητα. Έτσι οι Αθηναίοι στερήθηκαν ενός μετρίου μεν στρατηγού, όμως κέρδισε η ιστορία έναν μεγάλο ιστορικό συγγραφέα. Πέθανε απότομα, όπως μαρτυρεί η διακοπή της αφήγησης των ιστορικών γεγονότων, το έτος 394 π.Χ. στα «εν Σκαπτή ύλη» κτήματά του απέναντι της Θάσου.

ΚΕΙΜΕΝΟ: Σχης (ΠΒ) Γεώργιος Καμπούρης

Η περίοδος μεταξύ 479 και 431 π.Χ. υπήρξε για τον Ελληνικό κόσμο μοναδική για την λάμψη των πολιτικών και στρατηγικών επιτευγμάτων που συντελέστηκαν, αλλά συνάμα όλα αυτά τα χρόνια «επιάζονταν» οι συνθήκες που θα οδηγούσαν στην έκρηξη του Πελοποννησιακού πολέμου. Ο τελευταίος ήταν ένα γεγονός που μέσα στον ρου του παγκόσμιου ιστορικού γίνεσθαι, δεν μπορεί να θεωρηθεί αυτό καθαυτό ως ιδιαίτερα σημαντικό. Η τεράστια σημασία του έγκειται στο ότι η εξιστόρησή του έγινε το «όχημα» που επέλεξε ο Θουκυδίδης για να δώσει στις επόμενες γενιές ένα εγχειρίδιο στρατηγικής σκέψης με αξεπέραστη διαχρονική αξία.

«ΟΣΟΙ ΔΕ ΒΟΥΛΗΣΟΝΤΑΙ ΤΩΝ ΤΕ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΤΟ ΣΑΦΕΣ ΣΚΟΠΕΙΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΛΛΟΝΤΩΝ, ΠΟΤΕ ΑΥΘΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΕΙΟΝ ΤΟΙΟΥΤΩΝ...»

«Σε όσους θελήσουν να έχουν ακριβή αντίληψη των γεγονότων, αυτών που έχουν ήδη συμβεί και εκείνων τα οποία, κατά την ανθρωπινή φύση, πρόκειται να συμβούν στο μέλλον», σ' αυτούς, κατά τον Θουκυδίδη, είναι χρήσιμη η γνώση της ιστορίας. «Έγραψα την ιστορία για να μείνει αιώνιο κτήμα των ανθρώπων και όχι σαν έργο επίκαιρου διαγωνισμού για ένα πρόσκαιρο ακροατήριο»¹.

Ο Θουκυδίδης, θεωρείται ο «πατέρας» του πολιτικού ρεαλισμού, στις διεθνείς σχέσεις και στις στρατηγικές σπουδές. Είναι πολύ συνηθισμένο, οι σύγχρονοι θεωρητικοί των διεθνών σχέσεων να αρχίζουν τα βιβλία τους με αναφορές στον Θουκυδίδη

¹ Θουκυδίδου Ιστορία, Α 22

και να καταπιάνονται με τα επιχειρήματά του, ακόμα κι όταν διαφωνούν με αυτά. Σπάνια εμφανίζονται κλασικά κείμενα που χρησιμοποιούνται ως επιχειρήματα, για να πείσουν πολιτικές ηγεσίες να υιοθετήσουν μια συγκεκριμένη πολιτική, για την οποία υπάρχουν επιφυλάξεις από ορισμένους ως προς την απόδοσή της.

Πραγματικά, η «*Ιστορία του Θουκυδίδη*»² δεν αποτελεί μόνο ένα έργο για την εξιστόρηση των συμβάντων του παρελθόντος, αλλά κυρίως μία προσπάθεια συναγωγής γενικών νόμων της ανθρώπινης εξέλιξης, «*κτῆμα ες αεί*», που μπορεί να βοηθήσει τους μεταγενεστέρους, να προλάβει λάθη, να οδηγήσει την πολιτική των ανθρώπων όλων των εποχών. Μπορεί να μας δώσει πολλά στοιχεία για να εξαγάγουμε χρήσιμους κανόνες και συμπεράσματα για την προσωπική μας ζωή και κατ' επέκταση για τη στρατηγική ενός κράτους στην σύγχρονη εποχή μας. Η ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου μας βοηθάει να κατανοήσουμε τη «*δυναμική*» της παγκόσμιας ιστορίας και να αποκωδικοποιήσουμε τη σύγχρονη διεθνή πολιτική.

Ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι να αναδείξει τη διαχρονική και μοναδική αξία και συνεισφορά του Θουκυδίδη στη σύγχρονη εποχή, όσον αφορά στη στρατηγική των μεγάλων δυνάμεων σήμερα.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ - Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΙΜΟΠΟΙΗΣΗ & Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

➡ Το δίκαιο μεταξύ των κρατών διαμορφώνεται από το συμφέρον

Ο Θουκυδίδης αναφερόμενος στον διάλογο των Αθηναίων με τους Μήλειους για τους Σπαρτιάτες, διαπιστώνει ότι η επιβίωση ενός κράτους, η εξασφάλιση της ανεξαρτησίας και η διατήρηση της εδαφικής του ακεραιότητας, δεν μπορούν να εξασφαλιστούν από κανόνες δικαίου. Οι σχέσεις μεταξύ των κρατών δεν ρυθμίζονται από αυστηρούς κανόνες δικαίου, που δεσμεύουν τα κράτη να δρουν κατά τις επιταγές τους. Το συμφέρον αποδεικνύεται τις περισσότερες φορές, ισχυρότερο κίνητρο από το δίκαιο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των κρατών, όπως αποδεικνύεται και στον παρακάτω διάλογο.

ΑΘΗΝΑΙΟΙ: Εκείνο που τώρα θέλουμε να σας πούμε, είναι ότι ήρθαμε εδώ για το συμφέρον της ηγεμονίας μας και ότι τα όσα θα σας αναπτύξουμε έχουν σκοπό την

² Περιεχόμενα της «*Ιστορίας του Θουκυδίδη*». Έτσι όπως είναι το έργο περιλαμβάνει οκτώ βιβλία (η υποδιαίρεση σε βιβλία έγινε στην Αλεξανδρινή περίοδο):

ΒΙΒΛΙΟ I: Αιτίες του πολέμου και ανασκόπηση της δημιουργίας της Αθηναϊκής αυτοκρατορίας.

ΒΙΒΛΙΟ II: Έτη 431 έως 428. Το πρώτο μέρος (παρ. 1-65) κυριαρχείται από την προσωπικότητα του Περικλή, που επιβάλλει τη στρατηγική του στην Αθήνα, εκφωνεί δύο μεγάλους λόγους (μεταξύ των οποίων τον Επιτάφιο παρ. 35-46). Οι Αθηναίοι πετυχαίνουν νίκες στις ναυμαχίες της Πάτρας και της Ναυπάκτου, που ο Θουκυδίδης αναλύει μακροσκελώς (83-92).

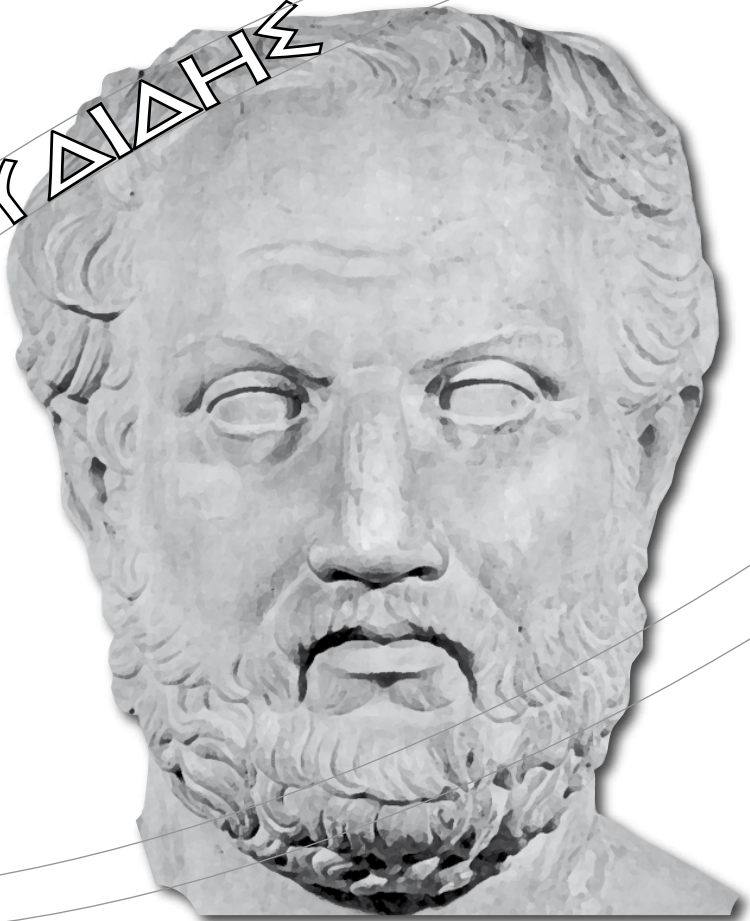
ΒΙΒΛΙΟ III: Επεισόδια των Πλαταιών, πόλης πιστής στην Αθήνα, και της Μυτιλήνης, πόλης επαναστατημένης. Ανάλυση, σχετικά με την Κέρκυρα, για τα δεινά των εμφυλίων πολέμων.

ΒΙΒΛΙΟ IV, V, 25: Οι Αθηναίοι, νικητές στην Πύλο, αρνούνται να συνθηκολογήσουν, αντίσταση εναντίον τους εκδηλώνεται στη Σικελία και στη Βοιωτία. Ο Βρασιδάς ο Λακεδαιμόνιος πετυχαίνει την αποσπίρτηση των συμμάχων στο βόρειο Αιγαίο, τότε υπογράφεται η ειρήνη.

ΒΙΒΛΙΟ V, 25-τέλος: Η επισφαλής ειρήνη, από 421 έως 416, ο διάλογος των Αθηναίων και των Μηλίων δείχνει που κατέληξε ο αθηναϊκός ιμπεριαλισμός βασισμένος στη δύναμη.

ΒΙΒΛΙΟ VI- VII: Εκστρατεία των Αθηναίων εναντίον των Συρακουσών, η αντίσταση οργανώνεται εναντίον τους και καταλήγει να τους επιφέρει ένα καταστροφικό πλήγμα...

ΒΙΒΛΙΟ VIII: Ο πόλεμος στην Ελλάδα, μετά την εκστρατεία της Σικελίας και την επανάσταση της ολιγαρχίας στην Αθήνα, η αφήγηση διακόπεται το 411, ενώ ο πόλεμος συνεχίζεται έως το 404.

σωτηρία της πολιτείας σας. Θέλουμε να σας υποτάξουμε χωρίς να υποβληθούμε σε κόπο και χωρίς να σας καταστρέψουμε, πράγμα που είναι κοινό μας συμφέρον.

ΜΗΛΕΙΟΙ: Πώς είναι δυνατόν να έχουμε εμείς το ίδιο συμφέρον να γίνουμε δούλοι σας όσο εσείς έχετε συμφέρον να μας υποτάξετε;

ΑΘΗΝΑΙΟΙ: Επειδή εσείς, αν υποταχθείτε, θ' αποφύγετε την έσχατη καταστροφή και εμείς θα έχουμε κέρδος αν δεν σας καταστρέψουμε.

➔ Η διεθνής νομιμοποίηση ως παράγοντας ενίσχυσης της εξωτερικής πολιτικής

Το θέμα της εξωτερικής νομιμοποίησης, έρχεται σε αντίθεση με τη φύση της ρεαλιστικής πολιτικής της οποίας εισηγητής είναι ο Θουκυδίδης. Η μεγιστοποίηση του κρατικού συμφέροντος μέσα στο ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα που είναι ο γνώμονας άσκησης της ρεαλιστικής πολιτικής, είναι αντιφατική με την αναζήτηση της διεθνούς νομιμοποίησης, η οποία συνδέεται με την έννοια του δικαίου και όχι με την έννοια του συμφέροντος. Όμως τα κράτη στοχεύουν σε αυτήν και δεν την αγνοούν, ιδιαίτερα όταν ασκούν επιθετική πολιτική. Η αναζήτηση της διεθνούς νομιμοποίησης και παράλληλα η άσκηση επιθετικής πολιτικής υπήρξε επί σειρά ετών η πολιτική του Ισραήλ απέναντι στα γειτονικά αραβικά κράτη και στους Παλαιστίνιους.

➔ Η εσωτερική νομιμοποίηση βασική προϋπόθεση άσκησης εξωτερικής πολιτικής.

❶ «Ψηφίστε, λοιπόν Λακεδαιμόνιοι, κατά τρόπο αντάξιο της Σπάρτης. Ψηφίστε πόλεμο. Μην αφήσετε τους Αθηναίους να γίνουν ισχυρότεροι και μην προδώσετε τους συμμάχους σας. Με την βοήθεια των θεών ας αναλάβομε τον αγώνα εναντίον εκείνων που μας αδικούν³». Η σημασία της εσωτερικής νομιμοποίησης φαίνεται σε όλο το μήκος της διήγησης του Θουκυδίδη. Οι ηγέτες προστρέχουν στην κοινή γνώμη και ζητούν την εσωτερική νομιμοποίηση των προτάσεών τους που αφορούν σε βλέψεις, διεκδικήσεις εξωτερικών συμπεριφορών και υιοθέτηση των ανάλογων δράσεων. Ο Θουκυδίδης παρουσιάζει την εξωτερική πολιτική και τη στρατηγική της κάθε ελληνικής πολιτείας σαν αγορεύσεις πολιτικών δηλώνοντας έμμεσα ότι η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής πρέπει να στηρίζεται από τους πολίτες, διαφορετικά αποτυγχάνει, γιατί όπως βλέπουμε ζητείται από το λαό να ενστερνιστεί μια ιδέα και να την υπηρετήσει.

❷ Σύγχρονο παράδειγμα εσωτερικής νομιμοποίησης ήταν τα γεγονότα στη Γιουγκοσλαβία. Η αμερικανική κοινή γνώμη ήταν σύμφωνη με την επέμβαση των ΗΠΑ στο Κόσοβο. Οι ανελέητοι βομβαρδισμοί και το θέαμα χιλιάδων προσφύγων δεν κατόρθωσαν να μεταστρέψουν το κοινό αίσθημα. Ο πρόεδρος των ΗΠΑ έπεισε τους Αμερικανούς ότι, τι επρόκειτο να γίνει, θα ήταν για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αυτοί δέχθηκαν να υποστούν το υψηλό κόστος αυτών των επιχειρήσεων αδιαμαρτύρητα. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αμερικανική εμπειρία του Βιετνάμ καθώς η απώλεια της εσωτερικής νομιμοποίησης άσκησε παραλυτική επίδραση στην Αμερικανική Στρατηγική.

ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΕΞΙΣΟΡΡΟΠΗΣΗ

➔ Στρατηγική εκμηδένισης και στρατηγική εξουθένωσης

Οι Στρατηγικοί σχεδιασμοί των δυο αντιπάλων, Αθηναίων και Σπαρτιατών, μπορούν να εξηγηθούν με βάση τους ιδεατούς τύπους της στρατηγικής της εκμηδένισης και της στρατηγικής της εξουθένωσης.

Η **στρατηγική της εκμηδένισης** στοχεύει στην καταστροφή των ενόπλων δυνάμεων του αντιπάλου μέσω αποφασιστικής μάχης. Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής εκμηδένισης δίνεται κυρίως έμφαση στη στρατιωτική στρατηγική, ενώ όλες οι άλλες είναι υποδεέστερες από αυτήν. Η Σπάρτη χρησιμοποίησε μια επιθετική υψηλή στρατηγική εκμηδένισης, προσπαθώντας να πετύχει τους σκοπούς της πρώτα με διπλωματία εξαναγκασμού και μετά με πόλεμο, στον οποίο επεδίωκε αποφασιστική χερσαία μάχη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιας πολιτικής είναι η Γερμανία η οποία επί σειρά ετών ακολούθησε την τακτική του ολοκληρωτικού πολέμου και της εκμηδένισης του αντιπάλου, σύμφωνα με τα δόγματα του Κλαούζεβιτς. Η παραπάνω στρατηγική χρησιμοποιήθηκε και κατά τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους. Η νέα αντίληψη της μάχης κάλυπτε εκτεταμένες επιχειρήσεις οι οποίες διεξάγονταν επί σειρά εβδομάδων και μηνών π.χ η μάχη του Βερντέν και η μάχη της Αγγλίας.

Η **στρατηγική της εξουθένωσης**, από την άλλη, εκτός από τη μάχη δίνει έμφαση και στον οικονομικό παράγοντα, προσπαθώντας να προκαλέσει οικονομικές βλάβες

³ Θουκυδίδου Ιστορία Α 87.

Ο Περικλής γιος Ξάνθιππου, του νικητή Μυκάλης. Έτυχε σπουδαίας παιδείας. Διεκρίνετο για προσωπική γοητεία, ρητορική δεινότητα, φιλοπατρία, έντονη δραστηριότητα-ενεργητικότητα και σοφία. Κατά τον Θουκυδίδη ήταν πρότυπο πολιτικού ανδρός, που πέτυχε να επιβληθεί στην πόλη και μάλιστα «κατείχετο πλήθος ελευθέρως, και ουκ ήγετο μάλλον υπ' αυτού, ή αυτός ήγε»(Θουκ, Β, 65). Υπό την ηγεσία του πάλι κατά το Θουκυδίδη το πολίτευμα ήταν «λόγω μεν δημοκρατία, έργω δε υπό του πρώτου ανδρός αρχή».

στον αντίπαλο. Σε επίπεδο υψηλής στρατηγικής, μια υψηλή στρατηγική εξουθένωσης κάνει ταυτόχρονη χρήση όλων των δυνατών μέσων, δίνοντας συγκριτικά μεγαλύτερη έμφαση στα οικονομικά. Η Αθήνα χάραξε μια αμυντική υψηλή στρατηγική εξουθένωσης η οποία, δίνοντας έμφαση στην οικονομική της ισχύ, είχε ως σκοπό να πείσει τον αντίπαλό της ότι δεν μπορούσε να ελπίζει σε στρατιωτική νίκη και να τον κάνει έτσι να εγκαταλείψει την προσπάθεια. Πρόκειται στην ουσία για μια διπλωματική μορφή στρατηγικής η οποία συνοδεύεται από την απειλή χρήσης βίας. Η έμφαση δεν δίδεται στην αποφασιστική μάχη στην ξηρά αλλά στη σταδιακή αποδυνάμωση της στρατιωτικής μηχανής του αντιπάλου⁴ όπως συνέβη με την Σερβία πρόσφατα με αποτέλεσμα η σερβική πολιτική ηγεσία να οδηγηθεί στη συνθηκολόγηση αποδεχόμενη τους όρους του Ν.Α.Τ.Ο με τη συνθήκη του Dteyton.

➡ Στρατηγική Εξαναγκασμού

Η στρατηγική εξαναγκασμού⁵ αφορά στο σύνολο των προσπαθειών που κατα-

⁴ Αθ. Πλατιάς - Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική του Θουκυδίδη σελ. 19.

⁵ Βλ. Χ. Λυμπέρης, Εθνική στρατηγική και χειρισμός κρίσεων, σελ. 198.

βάλλονται, προκειμένου να πεισθεί ο αντίπαλος να τερματίσει μία ενέργειά του στην περίοδο της κρίσης. Πρόκειται δηλαδή περί μίας διπλωματικής στρατηγικής που συνοδεύεται από την απειλή χρήσης βίας. Επικαιρο παράδειγμα αποτελεί η πίεση που ασκείται από τις Η.Π.Α προς το Ιράν, για να διακόψει το πυρηνικό του πρόγραμμα.

➔ Η Τεχνολογική υπεροχή ως μέσον αποτροπής

Ο Περικλής πρώτος επισημαίνει τη σημασία της τεχνολογικής υπεροχής. Η Σπάρτη για να αποτολμήσει τον πόλεμο εναντίον της Αθήνας θα πρέπει να είναι σε θέση να εξουδετερώσει το μεγάλο πλεονέκτημά της που είναι η τεχνολογική της υπεροχή, η οποία συνίσταται στα τείχη και στον στόλο. Μια δεύτερη διάσταση της υπεροχής αυτής είναι η εκπαίδευση και η πείρα των Αθηναίων στη θάλασσα, γιατί η υψηλή τεχνολογία πρέπει να χρησιμοποιείται από τους ικανούς χρήστες αλλιώς αποδυναμώνεται ως όπλο. Στην εποχή μας, η τεχνολογική υπεροχή είναι το ισχυρότερο πλεονέκτημα των ΗΠΑ. Η μονοκρατορία των ΗΠΑ στηρίζεται στο προβάδισμα που έχει απέναντι σε κάθε άλλη χώρα του πλανήτη μας. Η υπερέχουσα τεχνολογία στους εξοπλισμούς και την άμυνα δρα αποτρεπτικά και καθιστά αδιανόητο, ακόμα και σε οικονομικά ισχυρές δυνάμεις, να αμφισβητήσουν τον ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ.

➔ Η μείωση των εξοπλισμών ως αντίδοτο στο δίλημμα ασφάλειας

Χαρακτηριστικό στον Θουκυδίδη είναι το «δίλημμα ασφάλειας» που συγκεκριμένα είναι η κατάσταση φόβου και αβεβαιότητας στην οποία περιέρχεται ένα κράτος όταν μειώνεται σχετικά η ασφάλειά του, επειδή ένα άλλο κράτος αυξάνει αναλογικά τα μέτρα ασφάλειας που λαμβάνει. Οι Σπαρτιάτες στην προσπάθειά τους να εξισορροπήσουν την ανερχόμενη δύναμη της Αθήνας, προτείνουν το σταμάτημα της ανέγερσης των τειχών της Αθήνας. Η πολιτική άμυνας της Αθήνας συνίσταται στο κτίσιμο των τειχών και στη ναυπήγηση στόλου. Η πολιτική αυτή

δημιουργεί στους αντιπάλους της ανασφάλεια και φόβο για τυχόν μελλοντικές επιδιώξεις των Αθηναίων. Σημερινό σύγχρονο φαινόμενο είναι η καθιέρωση του θεσμού του ελέγχου των ευρωπαϊκών εξοπλισμών για την επίτευξη μεγαλύτερης σταθερότητας και ασφάλειας και για την αποτροπή οποιασδήποτε στρατιωτικής σύγκρουσης στον χώρο της Ευρώπης. Με την καθιέρωση αυτή μειώνονται οι πιθανότητες ξαφνικών επιθέσεων και επιθετικών ενεργειών μεγάλης κλίμακας στην Ευρώπη και απομακρύνεται ο κίνδυνος χρήσης βίας.

➔ Η συμμαχία με τους ανταγωνιστές ενός αντιπάλου⁶

Οι Κορίνθιοι υπήρξαν πάντοτε για τους Αθηναίους απειλή και οι Κερκυραίοι το γνώριζαν. Για την Αθήνα η συμμαχία με την Κέρκυρα εξισορροπεί την κορινθιακή απειλή διότι η Κόρινθος διαθέτει στη θάλασσα ικανό στόλο ενώ στην ξηρά καλύπτεται από τη συμμαχία της με τη Σπάρτη. Η επίτευξη της εξισορροπήσεως της δυνάμεως ενός αντιπάλου κράτους μέσω μιας συμμαχίας με τους εχθρούς του είναι φαινόμενο σύνηθες. Κορυφαίο παράδειγμα αποτελεί το Σύμφωνο Ρίμπεντροπ - Μολότωφ όπου το Γ' Ράιχ και τα Σοβιέτ συμάχησαν χωρίς κοινούς πολιτικούς στόχους και με εκ διαμέτρου αντίθετες ιδεολογίες, έχοντας κοινό γνώμονα την ύπαρξη του κοινού βρετανικού εχθρού. Άλλο παράδειγμα αποτελεί το άνοιγμα του Προέδρου Νίξον προς την Κίνα.

➔ Η Κυριαρχία στη θάλασσα αποτελεί τεράστιο πλεονέκτημα ⁷

① Ο Περικλής απευθυνόμενος προς τους Αθηναίους αναφέρει τη σπουδαιότητα που έχει η κατοχή ισχυρής ναυτικής δύναμης καθόσον αυτή αποτελεί τον ισχυρό και μακρύ βραχίονα της πόλης των Αθηνών και κατ' επέκταση αποτελεί ένα σημαντικό στρατηγικό όπλο: *«Εγώ όμως σας λέω ότι, από τα δύο μέρη του κόσμου πού μπορεί να χρησιμοποιεί ο άνθρωπος, την γη και την θάλασσα, εξουσιάζετε απόλυτα την δεύτερη, όχι μόνο στις περιοχές όπου σήμερα κυριαρχείτε, αλλά και σ' εκείνες όπου, στο μέλλον, θ' αποφασίζετε να εκταθείτε. Με το ναυτικό πού έχετε σήμερα, ούτε ο Μέγας Βασιλεύς ούτε άλλο κανένα έθνος μπορεί να σας εμποδίσει να πάτε όπου θέλετε. Ή ναυτική αυτή δύναμη έχει πολύ μεγαλύτερη αξία...»* (B,62). Συνεχίζοντας αναφέρει ότι η κυριαρχία στη θάλασσα είναι τεράστιο πλεονέκτημα και πως το ενδιαφέρον όλων τους θα έπρεπε να στραφεί προς τη θάλασσα: *«Εκείνοι δεν μπορούν ν' αποκτήσουν άλλα εδάφη χωρίς να πολεμήσουν, ενώ εμείς έχουμε στην διάθεση μας άφθονη γη και στα νησιά και στην ηπειρωτική Ελλάδα. Ή κυριαρχία στην θάλασσα είναι τεράστιο πλεονέκτημα. Σκεφθείτε! Αν ήμαστε νησί, ποιοι θα ήσαν πιο απρόσβλητοι από εμάς; Από αυτό πρέπει να εμπνευσθούμε και να αποφασίζομε σαν να είμαστε νησιώτες. Ας εγκαταλείψουμε τα εξοχικά μας και τα κτήματά μας και ας στρέψουμε όλη μας την προσπάθεια στην*

⁶ Αθ. Πλατιάς - Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική του Θουκυδίδη.

⁷ Θουκυδίδη Ιστορία Α 82.

υπεράσπιση της πολιτείας μας και της θαλασσοκρατίας μας.»⁸

② Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι, στη χάραξη στρατηγικής ενός κράτους θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη το σημαντικότερο πλεονέκτημα που προσδίδει η ναυτική κυριαρχία και ότι η θαλασσοκρατορία είναι συστατικό στοιχείο της εξουσίας

③ Τις παραπάνω εκτιμήσεις του Θουκυδίδη φαίνεται να υιοθέτησε και ο Αμερικανός ναύαρχος Mahan, ο οποίος υποστήριξε ότι η ναυτική ισχύς (καθώς και το θαλάσσιο εμπόριο) μιας χώρας είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την ευημερία και την πρόδοό της.

④ Τέλος τονίζεται από τον Περικλή προς τους Αθηναίους ότι η πολεμική προσπάθεια μιας ναυτικής δύναμης θα πρέπει να επικεντρώνεται περισσότερο στο θαλάσσιο στοιχείο και λιγότερο στον αγώνα ξηράς: «Δεν πρέπει ν' αντιπαραταχθούμε σε μάχη εναντίον των Πελοποννησίων, που είναι περισσότεροι. Αν τους νικήσουμε θα πρέπει να αντιμετωπίσουμε άλλους τόσους αλλού...» (Α, 143).

Χαρακτηριστικό σύγχρονο παράδειγμα είναι η Μεγάλη Βρετανία η οποία κατάφερε με το ισχυρό ναυτικό της όχι μόνο να εξισορορήσει τα μειονεκτήματά της αλλά και να δημιουργήσει μία αυτοκρατορία που έζησε πεντακόσια χρόνια, στηριζόμενη στις εισφορές από τους «συμμάχους», τα αυτοκρατορικά ορυχεία και την αυξανόμενη εμπορική δραστηριότητα.

➡ Μερικά Συμπεράσματα:

① Η οικονομική δυσπραγία της Σοβιετικής Ένωσης προκάλεσε τη διάλυσή της μετά την εφαρμογή της πολιτικής εξουθένωσης που εφάρμοσαν οι Η.Π.Α κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου.

② Τα αποτελέσματα των πρόσφατων πολεμικών Επιχειρήσεων στο ΙΡΑΚ κατέδειξαν τη σημασία εφαρμογής της σύγχρονης τεχνολογίας στο πεδίο της μάχης.

③ Στη χάραξη στρατηγικής ενός κράτους θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη, το σημαντικότερο πλεονέκτημα που προσδίδει η ναυτική κυριαρχία και ότι η θαλασσοκρατορία είναι συστατικό στοιχείο της εξουσίας.

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ ΕΧΕΙ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΣΕ ΟΛΟ ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Η έννοια της ισχύος, στο Θουκυδίδη έχει θεμελιώδη σημασία για τη στρατηγική ανάλυση και την ερμηνεία των διακρατικών σχέσεων. Σύμφωνα με τον Α. Πλατιά ο Θουκυδίδης σε ό,τι αφορά την ισχύ, δεν ενδιαφέρεται για το τι «φαίνεται» αλλά για το τι «είναι». Αυτό άλλωστε αποτυπώνεται ως εξής: «Πρέπει ... να έχουμε υπόψη περισσότερο τη δύναμη παρά την εξωτερική όψη μιας πολιτείας⁹». Η ισχύς αναλύεται¹⁰ και έχει επιδράσεις στο οικονομικό, το διπλωματικό και το στρατιωτικό σκέλος.

Οικονομική ισχύς

Η οικονομική υπεροχή είναι ξεκάθαρο μέσα από τη διήγηση του Πελοποννησιακού Πολέμου ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο. Αυτό προκύπτει από τα ακόλουθα:

⁸ Θουκυδίδη Ιστορία Α 143.

⁹ Θουκυδίδη Ιστορία Α 83.

¹⁰ Βλ. Α. Πλατιάς, Διεθνείς σχέσεις και στρατηγική στο Θουκυδίδη, σελ. 48-50.

Σύμφωνα με το Σπαρτιάτη βασιλιά Αρχίδαμο:

«Ο πόλεμος γίνεται λιγότερο με όπλα και περισσότερο με χρήματα τα οποία πρέπει να ξοδεύει κανείς για να είναι πιο αποτελεσματική η πολεμική προσπάθεια, κυρίως όταν μια ηπειρωτική δύναμη αγωνίζεται εναντίον μιας ναυτικής» (Α,83).

Ενώ ο Περικλής αναφέρει:

«Οι Πελοποννήσιοι, καλλιεργούν οι ίδιοι τη γη τους και δεν έχουν ούτε ιδιωτικές ούτε δημόσιες περιουσίες. Έπειτα, δεν έχουν καμιά πείρα για μακρούς πολέμους και υπερπόντιες εκστρατείες και τούτο επειδή ή φτώχεια τους αναγκάζει να περιορίζονται σε σύντομους πολέμους ο ένας εναντίον του άλλου. Τέτοιοι άνθρωποι ούτε στόλο μπορούν να επανδρώσουν ούτε στρατό να στέλνουν συχνά σε εκστρατείες, αφού πρέπει να εγκαταλείπουν τα κτήματά τους και να ξοδεύουν ό καθένας από τα εισοδήματά του, ενώ ταυτόχρονα τους εμποδίζουμε κάθε κίνηση στη θάλασσα. Αλλά τον πόλεμο τον συντηρούν τα μεγάλα αποθέματα και όχι οι αναγκαστικές εισφορές. Και οι άνθρωποι που δουλεύουν οι ίδιοι τη γη τους προτιμούν, στον πόλεμο, να εκθέτουν τη ζωή τους παρά να δίνουν χρήματα, γιατί ελπίζουν ότι την ζωή τους ίσως και να την σώσουν, ενώ φοβούνται ότι το χρηματικό τους απόθεμα θα εξατμισθεί προτού ο πόλεμος τελειώσει, ιδίως αν, όπως είναι πιθανό, ο πόλεμος παραταθεί πέρα απ' όσο υπολογίζουν¹¹».

Διπλωματική ισχύς

Η διπλωματική διαλεκτική, η ικανότητα της πειθούς δια της διπλωματίας και η επίτευξη στόχων με χρήση διπλωματικών οδών που δεν διέρχονται από την σφαίρα του πολέμου, αποτελεί και αποτελούσε το αποτέλεσμα που πρέπει κάθε φορά να επιδιώκεται. «Δεν πρέπει λοιπόν, να βλάψουμε τα συμφέροντα μας κρίνοντας τους ένοχους σαν αυστηροί δικαστές, αλλά να σκεφθούμε πως, στο μέλλον, θα είμαστε επιεικείς στις τιμωρίες που θα επιβάλλουμε για να συγκροτούμε τις πολιτείες με άθικτα τα οικονομικά τους μέσα και πώς θα φροντίζουμε την ασφάλεια μας με επιτήδεια πολιτική και όχι με την σκληρότητα των μέτρων που θα παίρνομε¹²».

Στρατιωτική ισχύς

Από τα παρακάτω στοιχεία εξάγεται το συμπέρασμα ότι η έννοια της ισχύος κατά τον Πελοποννησιακό Πόλεμο ήταν ιδιαίτερα σημαντική. Διακρίνονται επίσης οι έννοιες της ναυτικής ισχύος, της στρατιωτικής ισχύος καθώς και της επιχειρησιακής εκπαίδευσης έτσι ώστε να αναβαθμιστεί η στρατιωτική ισχύς. «Είναι φανερό ότι θα νικήσουμε, και τούτο για πολλούς λόγους. Πρώτ' απ' όλα υπερέχομε και σε αριθμό και σε πολεμική πείρα. Έπειτα, επειδή όλοι ανεξαιρέτα πειθαρχούμε στις διαταγές. Όσο για το ναυτικό, πού είναι η δύναμή τους, θα δημιουργήσουμε κι εμείς στόλο με δικά μας χρήματα και με τα χρήματα που βρίσκονται στην Ολυμπία και στους Δελφούς. Αν δανειστούμε χρήματα, τότε θα είμαστε σε θέση, προσφέροντας μεγαλύτερο ημερομίσθιο, ν' αποσπάσουμε όλους

¹¹ Θουκυδίδη Ιστορία Α 141.

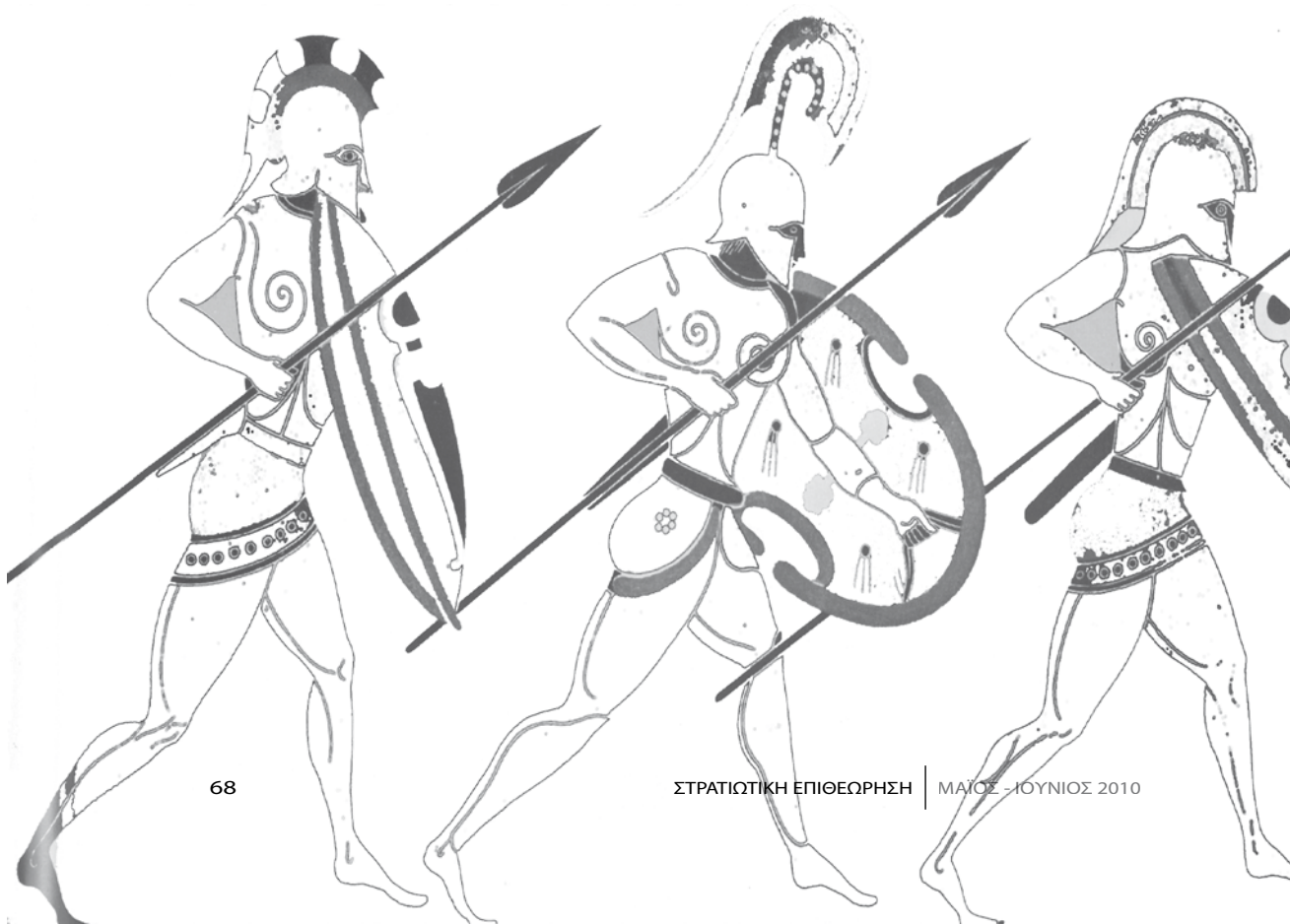
¹² Θουκυδίδη Ιστορία Γ 46.

τους ξένους πού υπηρετούν στα καράβια τους. Η Αθήνα αγοράζει την δύναμή της από άλλους πολύ περισσότερο από ό,τι την βασίζει στα δικά της μέσα, ενώ ή δική μας δύναμη κινδυνεύει πολύ λιγότερο να πάθει το ίδιο, γιατί στηρίζεται περισσότερο στους στρατιώτες μας παρά στο χρήμα. Με μια μόνη νίκη μας σε ναυμαχία είναι βέβαιο ότι καταστρέφονται. Και αν τύχη και αντέξουν, τότε θα γυμναστούμε κι εμείς στο ναυτικό περισσότερο καιρό και όταν αποκτήσουμε κ' εμείς όση πείρα έχουν εκείνοι, τότε ή ανδρεία μας, ασφαλώς, θα μας εξασφαλίσει την υπεροχή. Το φυσικό αυτό πλεονέκτημά μας δεν μπορούν εκείνοι να το αποκτήσουν με διδαχή, ενώ, αντίθετα, εμείς μπορούμε, με την άσκηση, να αποκτήσουμε την πείρα που σήμερα τους δίνει υπεροχή».

Η ΔΙΕΥΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΔΙΑΚΡΑΤΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΕΤΑΙ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΒΟΥΛΗΣΗ ΤΟΥ ΙΣΧΥΡΟΤΕΡΟΥ

Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα που καταδεικνύει τον εν λόγω «κανόνα» είναι στο διάλογο μεταξύ Αθηναίων και Μήλειων.

ΑΘΗΝΑΙΟΙ: Λοιπόν (...) δεν θα πούμε μεγάλα λόγια ούτε μακριές φράσεις για να αποδείξουμε ότι η νίκη μας επάνω στους Μήδους μας έδωσε το δικαίωμα να ασκούμε την ηγεμονία μας ή ότι εκστρατεύσαμε τώρα εναντίον σας επειδή μας αδικήσατε. Αυτά δεν θα σας έπειθαν. Αλλά και από σας ζητούμε να μην προσπαθήσετε να μας πείσετε λέγοντάς μας ότι, αν και άποικοι των Λακεδαιμονίων, δεν είσαστε σύμμαχοί τους ή ότι δεν μας βλάψατε ποτέ. Ας συζητήσουμε όμως, για το τι είναι δυνατόν να γίνει έχοντας

υπόψη τους πραγματικούς σκοπούς του καθενός και ξέροντας ότι, στις ανθρώπινες σχέσεις, τα νομικά επιχειρήματα έχουν αξία όταν εκείνοι που τα επικαλούνται είναι περίπου ισόπαλοι σε δύναμη και ότι, αντίθετα, **ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του το επιβάλλει η αδυναμία του.**

ΜΗΛΕΙΟΙ: Εμείς όμως νομίζουμε ότι είναι χρήσιμο -και είναι ανάγκη να το πούμε αφού θέσατε βάση της συζήτησής μας το συμφέρον και όχι το δίκαιο- να μην παραβλεφθεί ένα στοιχείο που είναι κοινό αγαθό, δηλαδή το να μπορεί πάντα εκείνος που βρίσκεται σε κίνδυνο να επικαλείται τα ορθά και τα δίκαια και να ωφελείται πείθοντας τον αντίπαλό του με επιχειρήματα πέρα από τα αυστηρά πλαίσια του δικαίου.....

Η παρατήρηση των Μηλείων ότι ο σεβασμός του δικαίου αποτελεί ένα κοινό αγαθό δεν έγινε τελικά σεβαστή από τους Αθηναίους. Δυστυχώς όμως, όπως έχουμε διαπιστώσει εικοσιπέντε αιώνες αργότερα, η τακτική του μη σεβασμού του δικαίου από τον ισχυρότερο συνεχίζει να ισχύει.

Ο Θουκυδίδης δεν περιορίστηκε να επισημάνει την εξάρτηση της πολεμικής ισχύος από την οικονομική ακμή αλλά και το αντίστροφο: ότι δηλαδή η πολεμική ισχύς δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ΚΑΙ Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ

Οι ΗΠΑ, στις αρχές της δεκαετίας του '50, είχαν ήδη αναδειχτεί σε υπερδύναμη του σύγχρονου κόσμου και η αντιπαράθεσή τους με τους Σοβιετικούς οδήγησε στη δημιουργία του διπολισμού και του Ψυχρού Πολέμου. Η δημιουργία των δύο συνασπισμών (NATO, «Σύμφωνο Βαρσοβίας») ενέτεινε την πόλωση στο διεθνές σύστημα. Τα συμμαχικά κράτη απολάμβαναν την «ελευθερία» τους μέσα από το σύστημα αξιών που είχε επιβάλει η κάθε υπερδύναμη στη δική της σφαίρα επιρροής. Ανάλογες συνθήκες είχαν επικρατήσει στο σύστημα των πόλεων - κρατών μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων της εποχής εκείνης, Αθήνας και Σπάρτης, καθώς επίσης και μεταξύ των δύο αμυντικών συστημάτων τους, της Συμμαχίας της Δήλου (Αθηναίων) και της Συμμαχίας των Λακεδαιμονίων. Η σύγκριση ανάμεσα στα δύο διεθνή συστήματα που επικράτησαν στις δύο αυτές διαφορετικές περιόδους πρόσφερε την ευκαιρία σε αναλυτές των Διεθνών Σχέσεων να αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές και να εξαγάγουν σχετικά συμπεράσματα.

Ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Henry Kissinger περιέγραψε τον «Ψυχρό Πόλεμο»¹³ ως το «νέο Πελοποννησιακό Πόλεμο» μεταξύ των Αμερικανών («Αθηναίων») και των Σοβιετικών («Σπαρτιατών»), της θαλάσσιας δύναμης (Αθήνα) των ΗΠΑ εναντίον της χερσαίας δύναμης (Σπάρτη) της Σοβιετικής Ένωσης. Το ερώτημα που τέθηκε από Αμερικανούς αναλυτές των Διεθνών Σχέσεων ήταν πώς θα μπορούσε η ηγεσία των ΗΠΑ να αποφύγει τα λάθη των Αθηναίων και να διατηρηθεί στην κορυφή της ιεραρχίας του διεθνούς συστήματος. Ιδιαίτερα ο καθηγητής Halle επισήμανε στις δημοσιεύσεις του ότι ο Θουκυδίδης, αναλύοντας το δυναμικό πλέγμα σχέσεων στις αρχαίες ελληνικές πόλεις, προσφέρει μαθήματα και διδάγματα για τη μελλοντική αμερικανική πολιτική.

¹³ Ways of War and Peace. Realism, Liberalism and Socialism, W.W. Norton & Cora, N.Y. 1997, σελ. 52-53, καθώς και τη σειρά άρθρων στο συλλογικό τόμο των Lebow, R.N. / Strauss, B.S.: Hegemonic Rivalry. From Thucydides to the Nuclear Age, Westview Press, 1991.

Ο Θουκυδίδης έδειξε τον τρόπο, με τον οποίο μια μεγάλη δύναμη θα μπορούσε να επιτύχει με δημοκρατικά μέσα το στόχο της για επικράτηση και να αποφύγει σφάλματα που θα οδηγούσαν στην αμφισβήτηση της ηγεμονικής της θέσης. Στο πρόσωπο του Περικλή, τον οποίο επανειλημμένα μνημόνευαν, οι Αμερικανοί έβλεπαν τον ιδανικό ηγέτη τους: «*Το πολίτευμα που έχουμε*», έλεγε ο Περικλής στους Αθηναίους, «*δε ζηλεύει τους νόμους των γειτόνων μας, γιατί δε μιμούμαστε τους άλλους, αλλά εμείς μάλλον είμαστε παράδειγμα προς μίμηση. Και ονομάζεται δημοκρατία, επειδή σ' αυτό την εξουσία την ασκούν οι πολλοί και όχι οι λίγοι. Στις ιδιωτικές μας διαφορές είμαστε ίσοι απέναντι στους νόμους, ενώ στο δημόσιο βίο καθένας μας κρίνεται ανάλογα με τις ικανότητές του σε κάποιο κλάδο και προωθείται στα διάφορα αξιώματα με βάση την ατομική του αξία και όχι την κοινωνική τάξη, στην οποία ανήκει. Κανείς δεν εμποδίζεται από την ασημότητά του, όταν είναι φτωχός να κάνει κάτι καλό στην πόλη, αν έχει αυτή τη δυνατότητα. Είμαστε ελεύθεροι πολίτες...*».

Αρκετοί Αμερικανοί της πολιτικής και στρατιωτικής ελίτ, έβλεπαν την Αθηναϊκή δημοκρατία ως παράδειγμα προς μίμηση. Στις διπλωματικές ακαδημίες και τις στρατιωτικές σχολές, το έργο του Θουκυδίδη αποτελούσε και αποτελεί ακόμα και σήμερα μέρος του προγράμματος διδασκαλίας¹⁴. Ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ George Marshall, συγκρίνοντας τις θέσεις των Αθηναίων μέσα από την Ιστορία του Θουκυδίδη με εκείνες των Αμερικανών, πρόβαλε τη δυναμική της δημοκρατίας και τον πολιτισμικό παράγοντα ως κοινή παράμετρο επιτυχίας των δύο ηγεμονιών. Και οι δύο πρωταγωνιστές των εξελίξεων -υπογράμμισε- αναδείχθηκαν στις μεγαλύτερες θαλάσσιες και εμπορικές δυνάμεις στον κόσμο, γιατί μπόρεσαν να συνδυάσουν τις γενικά αποδεκτές αξίες με την ευρύτερη πολιτική τους. Αντίθετα οι ανταγωνιστές τους, Σπάρτη και Σοβιετική Ένωση, με τα αυταρχικά και στρατοκρατούμενα καθεστώτα, πρόβαλαν ως χερσαίες δυνάμεις με περιορισμένες δυνατότητες επιτυχίας και επικράτησης. Και από τις δύο αυτές κυρίαρχες δυνάμεις, δεν διασώθηκε από πολιτιστικής σκοπιάς τίποτα το σοβαρό.

Ο Robert Mac Namara, Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ στη δεκαετία του '60, στο βιβλίο του «*In Retrospect*», επικαλείται έμμεσα το Θουκυδίδη για να αιτιολογήσει την αποτυχία του πολέμου του Βιετνάμ, στην εξέλιξη του οποίου ο ίδιος είχε πρωτοστατήσει: «*Επρόκειτο*», γράφει, «*για ένα ξένο και αρκετά απομακρυσμένο περιβάλλον, με ένα λαό του οποίου δεν καταλαβαίναμε τη γλώσσα και τον πολιτισμό και του οποίου οι αξίες και οι πολιτιστικές παραδόσεις διαφέρουν ριζικά από τις δικές μας*¹⁵». Στην κριτική του Θουκυδίδη για την αποτυχημένη εκστρατεία των Αθηναίων στη Σικελία διαβάζουμε: «*Οι περισσότεροι Αθηναίοι δεν ήξεραν ούτε το μέγεθός της (Σικελίας), ούτε τον αριθμό των κατοίκων της ... επρόκειτο για ένα άγνωστο γι' αυτούς περιβάλλον...*». Με τη ρεαλιστική του ωστόσο σκέψη ο Θουκυδίδης δεν καταδικάζει την εξωτερική πολιτική των Αθηναίων που ενέπνευσε τη μοιραία αυτή εκστρατεία, αλλά τον τρόπο με τον

¹⁴ Lebow R. N. / Sreauss, B.S.: Hegemonic Rivalry: From Thucydides to the Nuclear Age, Wesrview Press, 1991, σελ. 2.

¹⁵ MacNamara, R.: In Retrospect. The Tragedy and Lessons of Vietnam, Timas Book, N.Y., 1995, σελ. 322.

οποίο εφαρμόστηκε, τον οποίο χαρακτηρίζει ως ένα διπλωματικό σφάλμα¹⁶.

Οι Richard Neustadt και Ernst May στο βιβλίο τους *«Thinking in Time»*¹⁷, συνδέοντας τα αίτια της αποτυχίας του πολέμου του Βιετνάμ με εκείνα της εκστρατείας των Αθηναίων στη Σικελία, αναφέρονται στο συμβουλευτικό χαρακτήρα των γραπτών του Θουκυδίδη και υπογραμμίζουν τα σφάλματα του Αμερικανού προέδρου Lyndon Johnson σχετικά με τις αποφάσεις του στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Βιετνάμ.

Ο Jonathan Mercer, σε μια ενδιαφέρουσα αξιοποίηση της αναφοράς του Θουκυδίδη, προχώρησε σε θέματα τιμής και υπόληψης στην εξωτερική πολιτική. Στη στάση του προέδρου Bill Clinton στο πρόβλημα με τη Σομαλία, και συγκεκριμένα στη σύλληψη Αμερικανών στρατιωτών που είχε αναχθεί σε κυρίαρχο θέμα της αμερικάνικης εξωτερικής πολιτικής, είδε τη σημασία που παίζει ο παράγοντας αυτός στη συμπεριφορά μιας μεγάλης δύναμης. *«Το ίδιο λοιπόν το καθήκον που αναλάβαμε»*, επικαλούνται οι Αθηναίοι ως επιχειρήματα, για να στηρίξουν -κατά το Θουκυδίδη- τη θέση τους, *«μας ανάγκασε να αναπτύξουμε την ηγεμονία μας στο σημείο που βρίσκεται σήμερα, στην αρχή από φόβο, έπειτα για την τιμή και τη δόξα και τέλος για το κέρδος. Έτσι, αργότερα, πολλοί από τους συμμάχους μας, μας μίσησαν, μερικοί μάλιστα αποστάτησαν και τους υποτάξαμε δια της βίας...»*.

Ο Barry S. Strauss υπογραμμίζει ότι η συμπεριφορά των δύο κυρίαρχων δυνάμεων στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, Αθήνας και Σπάρτης, *«προσφέρει διδάγματα για τη μελλο-*

¹⁶ «Έτσι, όπως ήταν φυσικό», γράφει ο Θουκυδίδης, *«σε μια μεγάλη πόλη, που ασκούσε ηγεμονία πάνω σε πολλές άλλες, έγιναν πολλά σφάλματα και κυρίως η εκστρατεία στη Σικελία, η οποία απέτυχε όχι τόσο από κακή εκτίμηση της δύναμης των αντιπάλων, όσο γιατί αυτοί οι ίδιοι που την οργάνωσαν δεν φρόντισαν για τις ανάγκες του εκστρατευτικού σώματος ...»* (Β' 65, 7).

¹⁷ Neustadt, R. / May, E.: *Thinking in Time. The Uses of History for Decision Makers*, The Free Press, N.Y., 1986, σελ. 233.

ντική αμερικάνικη εξωτερική πολιτική». Σημειώνει ωστόσο ότι ως πρότυπο εξωτερικής πολιτικής συμπεριφοράς δεν προβάλλει η Αθήνα αλλά η Σπάρτη, εξαιτίας της επιφυλακτικής και πιο προσεκτικής στάσης της, με την οποία κέρδιζε την αναγνώριση και των συμμάχων των Αθηναίων και ακόμα εξαιτίας της ανάγκης που συνειδητοποιήθηκε στο στρατόπεδο των Λακεδαιμονίων να μην επιτραπεί η διεύρυνση της ισχύος της μιας δύναμης σε βάρος της άλλης (πολιτική ισορροπίας δυνάμεων).

Τέλος, ο Βρετανός φιλόσοφος Christopher Norris, σχολιάζοντας τον πρόσφατο πόλεμο του Κόλπου και ιδιαίτερα την απόφαση του Αμερικανού Προέδρου George Bush να επέμβει δυναμικά στη διαμάχη με το Σαντάμ Χουσεΐν που είχε καταλάβει τμήμα του γειτονικού Κουβέιτ, επικαλείται αναφορές του Θουκυδίδη για να ερμηνεύσει τον «υπερρεαλισμό των Αμερικανών», όπως γράφει, οι οποίοι, στο όνομα ενός διαφανόμενου, επιτυχούς γι' αυτούς αποτελέσματος, πρόταξαν το αναπόφευκτο του πολέμου και υποβάθμισαν άλλες δυνατές ειρηνικές διαδικασίες. Κατά τον Norris ο συγγραφέας του Πελοποννησιακού Πολέμου προσφέρει τη δυναμική σύνθεση των πραγματικών και όχι των υποκειμενικών παραμέτρων στην αντιμετώπιση κρίσιμων καταστάσεων. «Ο Θουκυδίδης ουδέποτε θα είχε αποδεχθεί», γράφει και ο Στάνλεϊ Μπένταϊν στους Times, «τους λόγους, για τους οποίους ο Πρόεδρος Bush κήρυξε τον πόλεμο κατά του Σαντάμ Χουσεΐν. Θα έλεγε απλά ότι είναι ένας πόλεμος για το πετρέλαιο».

Ο Θουκυδίδης αποτελεί αναμφίβολα τον αγαπημένο στοχαστή της αμερικανικής πολιτικής ελίτ, γιατί τους έδειξε επανειλημμένα το σωστό δρόμο κατά τη διάρκεια:

- του Αμερικανικού Εμφυλίου Πολέμου, όταν οι νότιες πολιτείες ταυτίστηκαν με τους «πολιτισμένους Αθηναίους»,
- του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, για να συλλάβουν ρεαλιστικά τα δυναμικά πλέγματα σχέσεων στον ευρωπαϊκό χώρο,
- της περιόδου του Ψυχρού Πολέμου, γιατί κατανοήθηκαν οι προοπτικές και οι δυνατότητες εξωτερικής πολιτικής μιας μεγάλης δημοκρατικής δύναμης, και ακόμα
- της νέας τάξης πραγμάτων, γιατί συνειδητοποιήθηκαν οι βασικοί κανόνες που διέπουν την πολιτική συμπεριφορά και τον τρόπο αποκόμισης οφέλους.

Από τα παραπάνω διαπιστώνεται ότι, ο μεγάλος Έλληνας ιστορικός εμφανίζεται στους ιθύνοντες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής όχι απλά ως ένας θεωρητικός που προσφέρει συμβουλές, αλλά ως ένας «transformer», που μετασχηματίζει τη γνώση στην πρακτική πολιτική και ενισχύει το πολιτικό πρόγραμμα μιας μεγάλης δύναμης.

Το έργο του Θουκυδίδη παραμένει διαχρονικό και επίκαιρο, και η ιστορία του Πελοποννησιακού πολέμου μας βοηθάει να κατανοήσουμε τη «δυναμική» της παγκόσμιας ιστορίας και να αποκωδικοποιήσουμε τη σύγχρονη διεθνή πολιτική. Τονίζει ότι, τα βασικά προβλήματα της διεθνούς πολιτικής (π.χ. διακρατικός ανταγωνισμός, συμμαχίες, αποτροπή, καταναγκασμός, κατευνασμός, δίλημμα ασφάλειας, ισορροπία δυνάμεων, κ.λπ.), παρά τις δραματικές τεχνολογικές αλλαγές, παραμένουν αναλλοίωτα ανά τους αιώνες. Έτσι είναι εύλογο το ότι ο Θουκυδίδης θεωρείται επίκαιρος για τους στρατηγικούς αναλυτές που προσπαθούν να κατανοήσουν, για παράδειγμα, τη λογική του ανταγωνισμού μεταξύ μιας χερσαίας και μιας ναυτικής δύναμης (π.χ. Αθήνα-Σπάρτη, Ρώμη-Καρχηδόνα, Αγγλία-Γερμανία, ΗΠΑ-Σοβιετική Ένωση, κ.λπ.), τους πολιτικούς επιστήμονες που προσπαθούν να κατανοήσουν τη λογική του ιμπεριαλισμού ή τους φιλοσόφους που προσπαθούν να κατανοήσουν τη σχέση μεταξύ της φύσεως (ισχύος) και του νόμου (ηθικής). Η ανάλυση του Θουκυδίδη μας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για να εξηγήσουμε το παρελθόν, να κατανοήσουμε το παρόν και να διαβλέψουμε πιθανές εξελίξεις για το μέλλον. Ο Θουκυδίδης μας έχει προσφέρει ένα μεγάλης εμβέλειας αναλυτικό εργαλείο, καθώς ήταν ο πρώτος που συσχέτισε το ζήτημα του πολέμου με την αλλαγή στο συσχετισμό ισχύος (balance of power). Αυτή η ανάλυση έχει αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμη, για να εξηγήσει κανείς πολέμους μεταξύ μεγάλων δυνάμεων για την πρωτοκαθεδρία στο διεθνές σύστημα (ηγεμονικούς πολέμους), και γενικότερα την άνοδο και την πτώση των μεγάλων δυνάμεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 📖 «Θουκυδίδου Ιστορία», μετάφραση Άγγελου Βλάχου, εκδόσεις ΓΑΛΑΞΙΑΣ, Αθήνα, 1965.
- 📖 Παναγιώτη Ήφαιστου, «Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων», εκδόσεις ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Αθήνα, 1999.
- 📖 Αθανασίου Πλατιά, «Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη», ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»,
- 📖 Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε. Αθήνα, 2000.
- 📖 Παναγιώτη Ήφαιστου, «Ο Πόλεμος και τα αίτιά του».
- 📖 Henry Kissinger, «Διπλωματία», εκδόσεις ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ, 1995.
- 📖 Εγκυκλοπαίδεια «ΔΟΜΗ».
- 📖 Περιοδικό «Ιστορία Εικονογραφημένη».
- 📖 «Χρονικό του 20^{ου} αιώνα, εκδόσεις ΔΟΜΙΚΗ, Αθήνα, 1995.
- 📖 Ταξιάρχου Λέκκα Ευστ., «Συνθήκες για τον Έλεγχο των Συμβατικών Δυνάμεων και την ασφάλεια στην Ευρώπη», ΓΕΕΘΑ, Αθήνα Μάρτιος 2000.
- 📖 Α. Γεωργακόπουλου, «Θουκυδίδου Ιστορία», εκδόσεις ΜΑΛΙΑΡΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑ, Θεσσαλονίκη, 1982.
- 📖 Εγκυκλοπαίδεια «ΠΑΠΥΡΟΣ ΛΑΡΟΥΣ ΜΠΡΙΤΑΝΝΙΚΑ».
- 📖 www.ekivolos.gr